

Володимир Хімей

УРСР У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ПЕРІОДУ БЛОКОВОГО ПРОТИСТОЯННЯ

У статті розглядається міжнародне становище України після Другої світової війни. Особлива увага приділяється з'ясуванню ролі української дипломатії в період блокового протистояння.

Ключові слова: Україна, дипломатія, ООН, міжнародні відносини, зовнішня політика.

Друга світова війна зумовила серйозні перетворення геополітичного, економічного, суспільного, ідеологічного та іншого характеру людського буття, зокрема і в Україні. Це пов'язано не тільки з тією високою ціною, яку сплатив український народ задля загальної перемоги, що дозволило УРСР стати членом-засновником ООН, а й з територіальним розширенням – змінами державного кордону СРСР та становленням його зовнішньополітичної діяльності. Місце і роль української дипломатії та її самостійність доволі неоднозначно оцінювалися дослідниками. В сучасній українській історіографії знайшли відображення як окремі сюжети зовнішньополітичної діяльності України [1], так і загальні роботи, присвячені міжнародним відносинам у ході Другої світової війни та післявоєнної доби за участю України [2].

Важливе місце в історичній літературі посідає питання створення МЗС УРСР та його повноважень, специфіки формування зовнішньополітичного курсу Радянської України і засобів загальносоюзного політичного контролю за ним [3]. Дослідження зовнішньополітичної діяльності УРСР під час Другої світової війни та її участі у повоєнному врегулюванні – підписанні мирних угод з союзниками Німеччини і процесі остаточного вирішення прикордонних питань з Польщею відображені в багатьох роботах [4].

Головному напрямку закордонної політики УРСР – діяльності в рамках ООН та її спеціалізованих органах – присвячені численні роботи дослідників. Зокрема, з'ясовується роль українських дипломатів у реалізації зовнішньополітичних інтересів СРСР [5]. Проте дослідницький інтерес щодо впливовості та значущості України у складі СРСР на зовнішньополітичній арені залишається високим.

У даній статті здійснюється спроба простежити міжнародне становище України в період блокового протистояння.

Перш за все слід відзначити територіальні зміни, що відбулися після Другої світової війни. У червні 1945 р. Чехословаччина відмовилася від Закарпатської України, де було створено Закарпатську область. 16 серпня 1945 р. встановлено радянсько-польський кордон, що йшов уздовж Бугу і на схід від Сяну, за так званою «лінією Керзона», залишаючи Польщі частину українських земель. З Румунією у 1944 р. відновлено кордон, усталений ще в червні 1940 р. Через десять років, 19 лютого 1954 р., за декретом Верховної Ради СРСР, РРФСР передала Україні Крим.

Коли війна ще тривала, проектування нової системи повоєнного миру окреслювалося з більш значущим місцем для СРСР. Головна радянська газета «Правда» 28 січня 1944 року надрукувала коротке інформаційне повідомлення про черговий пленум ЦК ВКП(б), який розглянув пропозиції Раднаркому СРСР щодо розширення прав союзних республік у галузі оборони та зовнішніх відносин і схвалив їх для винесення на наступну сесію Верховної Ради Союзу РСР [6].

28 січня 1944 р. почала роботу X сесія Верховної Ради СРСР першого скликання, на якій 1 лютого з доповіддю «Про перетворення Наркомату Оборони і Наркомату

© Хімей Володимир Васильович – пошукувач Чернігівського національного університету ім.Т.Г.Шевченка.

Закордонних Справ із загальносоюзних в союзно-республіканський наркомат» виступив заступник Голови Раднаркому, нарком закордонних справ СРСР В. Молотов [7]. Після короткого її обговорення Верховна Рада одностайно ухвалила два запропоновані закони: «Про утворення військових формувань союзних республік» та «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин». Перший було прийнято з метою посилення оборонної могутності СРСР, а другий задля розширення міжнародних зв'язків та зміцнення співробітництва СРСР з іноземними державами за безпосередньої участі радянських республік [8].

Статтями 18-а, 18-6 ці закони стали поправками до Конституції СРСР, і протягом 1944 р. були узгоджені з конституціями союзних республік.

Такі зміни різко контрастували з попередньою стратегією радянського керівництва. В промові у Верховній Раді СРСР 1 лютого 1944 р. В. Молотов дав пояснення доцільності запропонованих змін союзного уряду: «Йдеться не про звичайне перетворення двох наркоматів, йдеться про нові відповідальні завдання, які стоять перед союзними республіками. Поставлено питання про нові завдання і права союзних республік, по-перше, в справі оборони нашої країни, і, по-друге, в галузі зовнішніх відносин із зарубіжними державами й у зв'язку з цим – про важливі перетворення в нашій союзній державі..., національні потреби республік можуть бути задоволені тільки через посередництво прямих відносин республік з відповідними державами... Треба визначити нарешті, що це не лише в інтересах республік, а й в інтересах усієї справи розширення міжнародних зв'язків та зміцнення співпраці СРСР з іншими державами, що є важливим під час війни і що дасть свої плоди післявоєнному періоді» [9].

Наявність двох міністерств закордонних справ – загальносоюзного і республіканського – створило незвичний зовнішньополітичний інструмент, який посол США у Радянському Союзі А. Гарріман влучно назвав «двостволкою» [10].

Те, що суверенітет республік був лише «паперовим», у західних політологів не викликало жодних сумнівів. «Центральний контроль Москви, – зазначав у своєму меморандумі шеф східноєвропейського відділу Держдепартаменту США К. Болен, – ніколи не здійснювався через уряд, а тільки через партію і, безумовно, так і буде надалі» [11]. «Якщо й буде створено союзно-республіканський наркомат, – писав А. Гарріман, – він, буде керуватися та спрямовуватися центральним комісаріатом у Москві» [12].

Постановою Верховної Ради СРСР від 1 лютого 1944 р. Україні повернули статус, який вона втратила 1922 р. щодо ведення міжнародних зносин. Після передачі Києвом своїх зовнішньо-політичних компетенцій, згідно зі статутотом 1 (параграф «а») першої союзної Конституції від 13 січня 1924 р., тільки центральний уряд мав право «репрезентувати Союз у міжнародних відносинах, встановлюючи дипломатичні зв'язки, укладати договори з іншими державами». Те саме сказане й у сталінській Конституції у ст. 14 (параграф «а») від 5 грудня 1936 р. Це обґрунтування міститься й у заяві уряду республіки, підписаній М.Хрущовим і Д.Мануїльським, про приєднання УРСР до ООН. У ній зазначено: «УРСР, з населенням понад 40 мільйонів, є однією з найбільших європейських держав. УРСР, на основі своєї Конституції, прийнятої 30 січня 1937 р., а також змін і поправок, прийнятих Верховною Радою УРСР 4 березня 1944 р., відновлено права, що раніше належали республіці і які вона добровільно передала СРСР в 1922 р., на встановлення безпосередніх зносин з іноземними державами, укладання угод з ними, незалежне представництво на міжнародних конференціях та в органах, створених ними» [13].

На посаду наркома закордонних справ УРСР було призначено О. Корнійчука, проте його перебування на посаді виявилось нетривалим. 13 липня 1944 р. його замінив відомий діяч Комінтерну Д. Мануїльський, який на той час працював заступником завідувача Інформаційного відділу ЦК ВКП(б).

Коментуючи конституційні зміни 1944 р., американський радянознавець В. Аспаторіян у праці «Союзні республіки в радянській дипломатії» відзначає, що «зміни від 1 лютого 1944 р. започаткували нову фазу у ролі союзних республік, які виконують одночасно функцію суб'єктів та об'єктів радянської дипломатії» [14]. Архітектурний проект двох доповнень мав завдання перетворити серйозні сепаратистські сили, визволені в часи німецької окупації, в ефективний засіб для посилення центробижного

руху і, водночас, створити передумови для того, щоб багатонаціональний характер радянської держави використати як інструмент радянської дипломатії.

Інший дослідник радянської історії, Є. Гудман, відзначає «надзвичайно високу маніпулятивність радянського федералізму показово ілюструє конституційна зміна 1944 р. Вона спрямовує кожну союзну республіку «вступати у прямі зв'язки з іноземними державами» і створити «власні республіканські збройні формування», однак, діяти вони мали б в межах політики, визначеної вищими органами державної влади СРСР» [15].

«Якої ваги надають радянські лідери справі збереження формально-правових моментів, коли йдеться про окремі союзні республіки, – пише М. Сосновський, – відбито в численній політичній і юридичній літературі, де автори дискутують і обґрунтовують поняття суверенності і прав та компетенцій СРСР і союзних республік» [16]. М. Сосновський пропонує аналіз конституційних положень у відповідній радянській літературі [17].

Позиція радянських юристів відображена у статті В. Євгенєва, «Правосуб'єктність, суверенітет і невтручання у міжнародному праві», в якій зазначено: «На протигагу буржуазної федерації радянська соціалістична федерація, в основі якої лежить добровільний союз рівноправних радянських соціалістичних республік, з яких кожна, зберігаючи статус самостійної держави до вступу в СРСР, не втратила своєї самостійності і після входження до нього, а тільки передала певну частину своїх прав союзній державі. Радянський Союз в цілому і кожна союзна республіка зокрема є самостійними суб'єктами міжнародного права з усіма наслідками для них, правами і обов'язками у взаєминах з усіма іншими державами. Союзні республіки, як і весь Радянський Союз в цілому, є насправді суверенними державами» [18].

Таку ж інтерпретацію суверенності зустрічаємо і в інших радянських юристів. В. Вадімов переконаний, що «приналежність до СРСР гарантує кожній республіці повну охорону її прав та інтересів на міжнародному полі. Якщо б кожна республіка діяла на міжнародній арені як самостійна держава <...>, її вплив і співпадіння у важливих міжнародних проблемах були б незначні. Як частина союзної структури, кожна республіка, може разом із іншими республіками діяти з позицій великої могутності СРСР у міжнародних відносинах» [19].

Інший радянський юрист Б. Манеліс у статті «Єдність суверенітету СРСР і суверенітету союзних республік у період розгорнутого будівництва комунізму» відкидає твердження, ніби союзні республіки передали частину своїх суверенних прав Радянському Союзу, і відзначає, що: «Джерелом суверенітету СРСР є тепер радянський народ», а не договір між «самостійними соціалістичними республіками» [20].

УРСР не мала самостійної позиції на міжнародній арені, яка б кваліфікувала її як справді суверенну державу і як суб'єкт міжнародного права та світової політики. Така кваліфікація УРСР може мати тільки умовний характер і має спиратися виключно на формальні конституційні положення, на яких побудована адміністративно-політична організація радянської республіки, що мала на меті замаскувати її фактичний стан повної залежності від союзного центру.

Очевидним критерієм підпорядкованості українського МЗС центральним владним структурам СРСР була неможливість встановлювати дипломатичні та консульські зносини з іншими державами.

Вагомим чинником в характеристиці значення України в повоєнній системі світу є її діяльність в ООН. Дослідженню цього питання присвячено чимало літератури, зокрема є і спроби оцінити змістовність, ефективність та самостійність діяльності української делегації [21].

Активність українського представництва в ООН, чи в агентствах цієї міжнародної організації можна розцінювати як важливу та значущу складову загальної радянської політики в цій авторитетній структурі. Проте УРСР в ООН була представлена серед інших держав, розвивала дружні взаємини, отримувала неоціненний досвід для подальшої співпраці.

Для оцінки позиції України на міжнародному полі необхідно проаналізувати документи і матеріали, що стосуються участі її уряду в основних справах міжнародного життя [22]. Ці документи опубліковані в кількох збірниках, один з яких у двох частинах

(1959 і 1966 рр.) під егідою Академії наук УРСР – «Українська РСР у міжнародних відносинах». Другий виданий у 1963 р. МЗС УРСР – «Українська РСР на міжнародній арені» та «Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів 1986-1990 рр.». Ці збірки яскраво демонструють сутність розбіжностей між теорією і практикою у питанні державної суверенності радянських республік і того, до якої міри фіктивними були республіканські МЗС.

Зокрема, в одному з них стверджується, що «членство радянської України в ООН та інших міжнародних організаціях, активна участь делегації УРСР в численних дипломатичних конференціях, участь у міжнародних договорах є красномовним свідченням активної зовнішньополітичної діяльності України, свідченням прагнення українського народу до миру і співробітництва з усіма народами» [23]. Або твердження про те, що «бажання використати всі можливості для активного захисту миру і безпеки, для розвитку міжнародного співробітництва, Україна здійснює своє право суверенної країни на міжнародне спілкування, входячи до багатьох міжнародних організацій, що здійснюють багатогранну діяльність в економічній, соціальній, культурній і науковій галузях» та що «Українська РСР у період з 1944 по 1961 рр. уклала 107 міжнародних договорів» [24].

Водночас навіть звичайна кореспонденція, призначена для МЗС УРСР, спрямовувалась до радянських посольств, консульств. Таких представництв в Україні (крім ООН) не існувало. Навіть ті консульства, які були на території України, контактували виключно з Москвою і не мали жодного ділового зв'язку з МЗС УРСР.

У згаданій публікації є розділ про «міждержавні зв'язки УРСР», які ілюструються фактами щодо «відвідання Києва і УРСР» окремими особами чи делегаціями під час їхнього перебування в СРСР на запрошення союзного уряду, та намагання представити ці візити реальними міжнародними контактами України – розкриває справжній характер позицій УРСР на міжнародній арені. Відзначимо, що в усіх публікаціях МЗС УРСР часто підкреслюється «суверенність», обов'язково з цитуванням відповідних положень Конституції: «УРСР має право вступати в безпосередні зносини з закордонними державами, укладати з ними угоди і обмінюватися дипломатичними і консульськими представниками», бо це є єдина конкретна ознака суверенності, яка не знайшла відображення в реальності. Хоча ст. 20 Конституції СРСР, в якій йдеться про пріоритет союзних законів над законами союзних республік, зазвичай не згадується [25].

Радянський спеціаліст з конституційного права Я.Н. Уманський звертає увагу, що в зовнішніх зносинах та в питаннях оборони та організації республіканських збройних сил вирішальний голос зберігається за центральним союзним урядом: «Здійснення дипломатичних відносин і консульських взаємин з закордонними державами (відбувається) на базі загального порядку таких взаємин, визначеного Союзом» [26].

В. Аспатюрін, коментуючи становище МЗС союзних республік, відзначає, що «основна функція республіканських міністерств закордонних справ є церемоніальна, орнаментальна і символічна: вони вітають закордонних достойників, беручи участь у дипломатичних бенкетах і прийомах, є членами різних радянських дипломатичних і квазі-дипломатичних делегацій до міжнародних організацій, на конференції і наради та беруть участь у зовнішньополітичній «дискусії» у Верховній Раді чи в комісіях із зовнішньої політики» [27].

Ще одним аргументом відсутності дієвої зовнішньополітичної компетенції МЗС УРСР є позиція радянського керівництва щодо «зовнішньої політики» союзних республік. У публікаціях, присвячених зовнішнім зносинам СРСР, майже немає згадки про існування відповідних структур на місцях. Наприклад, у роботі «Етапи зовнішньої політики СРСР», 1961 р., відсутня інформація про діяльність міністерств закордонних справ в УРСР та БРСР.

Враховуючи специфічність зовнішньої діяльності України у складі СРСР, не слід ігнорувати той позитивний доробок та досвід української дипломатії, отриманий впродовж десятиліть. Саме його цеглини стали основою фундаменту української державності та визнання України в світі.

Представники України неодноразово обиралися на високі пости різних органів ООН. Так, у вересні 1945 р. у Лондоні зібралася Підготовча комісія ООН, що ухвалюва-

ла тимчасовий порядок денний першої сесії Генеральної Асамблеї та питання про місце перебування ООН, першим віце-головою якої став народний комісар закордонних справ УРСР Д. Мануїльський. Вже 10 січня 1946 р. розпочала роботу перша сесія ГА ООН. Через два дні УРСР обрали (разом з іншими 17 країнами) членом Економічної і Соціальної Ради строком на один рік.

Формування нової структури міжнародних організацій спричинило появу численних спеціалізованих органів та установ системи ООН. Україна, як член ООН, стала членом п'ятнадцяти організацій системи ООН, а також шістдесяти її постійних або тимчасових органів.

1947 р. Україна стала членом Економічної комісії для Європи. Під час роботи першої сесії ГА ООН делегата України призначено членом Ревізійної комісії ООН. На третій сесії ГА ООН головою Комітету з перевірки повноважень делегацій обрано представника України. Україна була однією з держав – засновниць Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка існує з 7 квітня 1948 р. У 1948 р. Україна вступила до Всесвітнього поштового союзу. Вона є членом Всесвітньої метеорологічної організації з 1947 р., Міжнародного Союзу електров'язку з 1947р., членом ЮНЕСКО – з 1954 р., Міжнародного агентства з атомної енергетики – 1954 р. та багатьох інших.

Україна добивалася певного авторитету на міжнародній арені. Про це свідчило обрання її на другій сесії ООН 13 листопада 1947 р. непостійним членом одного з головних органів ООН – Ради Безпеки на дворічний термін (1948-1949 рр.). Як член РБ ООН Україна входила до складу Комісії з атомної енергії (у лютому 1948 р. головувала в ній), Комісії ООН з озброєнь звичайного типу, Комітету з прийому нових членів ООН.

Вдруге наша країна брала участь у роботі Ради Безпеки в 1984-1985 рр. Представник України виконував функції голови РБ ООН.

Крім цього, УРСР обиралася членом Економічної і Соціальної Ради ООН (1946 та 1977–1979 рр.), Комісії ООН з народонаселення (1946-1983 рр., 1983-1985 рр.), Соціальної комісії ООН зі становища жінок (1981-1984 рр.), Адміністративної ради Міжнародної організації праці (1963-1966, 1972-1975 та 1981-1984 рр.), виконавчої ради ЮНЕСКО (1980-1985 рр.) та інших органів міжнародних організацій.

Українська дипломатія представляла український народ, а в практичному сенсі отримувала неоціненний досвід для колективу МЗС. Нечисельність дипломатичного корпусу змушувала владу залучати до участі у міжнародних конференціях відомих і авторитетних представників української інтелігенції: письменників, митців, громадських діячів, науковців, які допомагали світові формувати багатоаспектне уявлення про Україну.

Зауважимо, що УРСР не була членом жодної з міжнародних інституцій економічного характеру. Основним змістом її діяльності на міжнародній арені була боротьба за мир і безпеку народів, за мирне співіснування держав з різним суспільним ладом, відвернення можливої чергової світової війни. На XII сесії ГА ООН у жовтні 1957 р. голова української делегації Л.Паламарчук (міністр ЗС 1954-1966 рр.) заявив, що «з метою послаблення міжнародної напруженості необхідно радикально розв'язати проблеми роззброєння, заборонити атомну і водневу зброю, припинити її виробництво, істотно скоротити збройні сили та військові бюджети» [28]. З серпня 1960 р. постійне представництво УРСР при ООН надіслало ноту на ім'я генерального секретаря ООН, в якій висловлювалася пропозиція щодо особистої участі глав урядів держав-членів ООН у розгляді питання роззброєння на сесії Генеральній Асамблеї.

Різноманітною була діяльність України в ЮНЕСКО. На XVI сесії ГА ООН українська делегація внесла проект резолюції про заходи зі сприяння ліквідації неписьменності в усьому світі, який було схвалено. Активно співробітничала республіка й по лінії Міжнародного бюро освіти (МБО). Свідченням внеску українського народу у скарбницю світової культури стало святкування 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, затвержене ЮНЕСКО.

Динамічнішими стали зовнішньоекономічні зв'язки республіки. Якщо 1957 р. підприємства України постачали продукцію до 31 країни світу, то 1960 р. – до 41, а вже 1965 р. – до 81 країни. Українські підприємства здійснювали поставки машин, устаткування, приладів та матеріалів до 300 об'єктів, що збиралися в інших країнах за

технічної допомоги СРСР. Питома вага України у зовнішньоторговельному обороті СРСР становила 23 %. Особливо зросли поставки металопрокату, вугілля, чавуну, залізної руди, металорізальних верстатів, екскаваторів тощо. З 1964 р. республіка розпочала експорт літаків ТУ-124, АН-24, з 1965 р. – автомобілів «Запорожець», автобусів ЛАЗ, тепловозів М-62 тощо.

Лише криворізькою залізною рудою свої потреби задовольняли: Болгарія – на 60 %, Румунія – на 70 %, Чехословаччина – на 75 %, Польща – на 80 %, Угорщина – на 82 %, НДР – на 90 % [29].

Тісні зв'язки встановлювалися між областями і містами України та зарубіжних прикордонних країн, їх ініціаторами створювалися товариства дружби. Отже, Україна брала активну участь у міжнародних економічних зв'язках, що відбувалися через Москву і насамперед у межах РЕВ, хоч і не була учасницею підписання її статутних документів.

Нового забарвлення набуває зовнішньополітична діяльність СРСР з приходом до влади М. Горбачова. Проте серйозним випробуванням для УРСР стали аварія на Чорнобильській АЕС в квітні 1986 р та ліквідація її наслідків. На жаль, звичний стиль керування через центр не дозволив ефективно відреагувати на епіцентр біди та вчасно скористатися необхідною допомогою. Політбюро ЦК КПУ лише у березні 1990 р. виступило із зверненням до урядів, громадськості зарубіжних країн та міжнародних організацій з питань співробітництва у справі ліквідації наслідків на ЧАЕС.

Незважаючи на обмежені можливості та відсутність реальних повноважень формувати, впливати та реалізовувати ефективну діяльність на міжнародній арені, в Українській РСР у повоєнний час було відновлено основний інструмент забезпечення зовнішніх зносин – відкрито МЗС.

Ефективною і корисною виявилася діяльність українського представництва в ООН, засновницею якої стала Україна в 1945 р. Беручи участь у роботі органів та її численних організацій, українська дипломатія сприяла розвитку миру та безпеки в світі, соціального добробуту різних країн, набувала неоціненного досвіду та презентувала українську спільноту серед розмаїття суверенних держав. Діяльність українського МЗС була жорстко регламентована союзним урядом та позбавляла можливості діяти самостійно. Відсутність можливості встановлювати прямі дипломатичні відносини, укладати угоди, розвивати безпосередні контакти з іншими державами не дає підстав вважати УРСР суб'єктом міжнародних відносин в добу холодної війни. Проте всі необхідні характеристики суверенності, ухвалені Постановою Верховної Ради СРСР від 1 лютого 1944 р., були внесені до Конституції УРСР, але мали лише декларативний характер.

1. Гриневич Р. А. Утворення народного комісаріату закордонних справ УРСР: проекти і реалії (1944-1945 рр.) / Гриневич Р. А. // Український історичний журнал. – 1995. – №3. – С. 36-47; Макарчук В. С. Міжнародно-правове визначення державного кордону між Україною і Польщею (1939-1945 рр.) / Макарчук В. С. – К.: Атіка, 2004. – 348 с.; Дяченко О. Рукостискання культур: [Про діяльність ЮНЕСКО] / О. Дяченко // Політика і час. – 1996. – № 8. – С. 11-16; Дециньський Л. Є. Статус України в міжнародних відносинах у період Другої світової війни / Дециньський Л. Є., Постоловський Р. М. // Вісник НУ «ЛП»: Держава і армія. – Львів. – 2005. – №541. – С. 5-14

2. Нариси з історії дипломатії України / [Під ред. В.А.Смолія]. – К.: Альтернативи, 2001. – 736 с.; Дециньський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: Навчальний посібник / Дециньський Л. Є., Панюк А. В. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2001. – 424 с.; Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: Підручник / Л. Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.

3. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навчальний посібник / Овсій І. О. – К.: Либідь, 1999. – с. 189-199, 204-218; Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст.: Курс лекцій / Марущак М. Й. – Львів, 2003. – 304 с.; Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. – К.: Україна, 2001. – с. 527-545.

4. Дециньський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: Навчальний посібник / Дециньський Л. Є., Панюк А. В. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2001; Дюррозель Ж. Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів /

Дюррозель Ж.Б. ; Пер. з фран. – К.: Основи, 1994. – 168 с.; Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки): Підручник. – К.: Либідь, 2001.

5. Історія України: нове бачення: У 2-х т. / Під ред. В. А. Смолія. – К.: Україна, 1996. – Т. 2. – с. 340-350; Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. – К.: Україна, 2001. – с. 550-612.

6. КПРС в резолюціях та рішеннях в резолюціях та рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – М., 1980. – Т.6. – С.107

7. Радянська Україна / від 2 лютого 1944 р.

8. Радянська Україна / від 3 лютого 1944 р.

9. Радянська Україна / від 2 лютого 1944 р.

10. . Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1944 Europe / Vol. IV. – Washington, 1966. – P. 820

11. Ibid. – p. 822

12. Ibid. – p. 817

13. Газета Правда – 1945 – 29 апреля.

14. Vemon V. Aspaturian. The Union republics in Soviet diplomacy / V.Aspaturian – Geneve, E.Droz, 1960, P. 518. – z. 53.

15. Elliot R. Goodman. The Soviet design for a world state / E. Goodman – New York: Columbia University Press, 1961. – P.260-261.

16. Сосновський М. Україна на міжнародній арені 1945-1965. Проблеми і перспективи української зовнішньої політики / М. Сосновський – Торонто–Оттава, 1966 – С. 30

17. Там само. – С. 30-44

18. Евгенъев В.В. Правосубъектность, суверенитет и невмешательство в международном праве / В. Евгенъев // Советское государство и право. 1955. – № 2. – С. 75-84.

19. Вадимов, В. К. Международное значение Конституции СССР [Текст] / В.К. Вадимов. – М. : Международные отношения, 1977. – 88 с.

20. Манелис Б.Л. Единство суверенитета Союза ССР и суверенитета союзных республик в период развернутого строительства коммунизма / Б.Л. Манелис // Советское государство и право. – М.: Наука, 1964. – № 7. – С. 17-26

21. Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. Зленко. – Харків: Фоліо, 2003. – 559 с.; Україна та ООН – МЗС. К., 1995; В.С. Бруз Україна в ООН; проблеми міжнародної національної безпеки / В.С. Бруз // Політична думка – 1994. – №4.

22. Івченко О. Україна в системі міжнародних відносин: Історична ретроспектива та сучасний стан / О. Івченко. – К., 1997. – С. 55

23. Там само. – С. 55

24. Там само. – С. 55

25. Конституция (основной закон) СССР Издание ЦИК СССР на языках союзных республик. – М.: ОГИЗ, 1937. – С.13

26. Уманский Я.Н. Союзная республика – суверенное социалистическое государство / Я.Н. Уманский // Ученые записки. – М.: ВЮЗИ, 1969. – Вып. 4. – С. 90-122

27. Vemon V. Aspaturian. The Union republics in Soviet diplomacy / V. Aspaturian. – Geneve. E.Droz, 1960 – P.518 z 53

28. Дипломатія УРСР хрущовської «відлиги» [Електронний ресурс] / Бібліотека економіста. 2005-2012. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/10/1048.html>

29. Там само.

В статье рассматривается международное положение Украины после Второй мировой войны. Особое внимание уделяется выяснению роли украинской дипломатии в период блокового противостояния.

Ключевые слова: Украина, дипломатия, ООН, международные отношения, внешняя политика.

The article deals with the international situation in Ukraine after the Second World War. Particular attention is paid to the elucidation of the role of Ukrainian diplomacy during the bloc confrontation.

Keywords: Ukraine, diplomacy, the UN, international relations, foreign policy.